

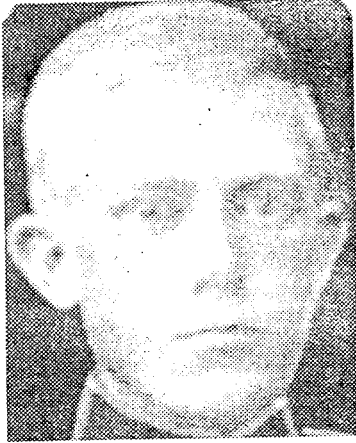
Den unge Vidkun Quisling - et ideal for sine skolekamerater

Grunnleggende Quislingstudie i Østvedts bok om «Ti telemarksprofiler»

113487

Av Kjell Aspaas

Under krigen var det naturlig nok bare to syn på Vidkun Quisling, det som hans motstandere hadde - og det hans tilhengere gikk omkring med. Under straffesaken for Eidsvivating lagmannsrett i 1945 formulerte hans forsvarer, h.r. advokat Henrik Bergh, forholdet slik: «Man har søkt å løse gåten Quisling i ganske enkle former. Mens de trofaste tilhengere i ham har sett ikke bare en tydelig mann, men et godt og helt menneske uten feil, en stor leder og profet, har den store almennhet ansett ham som en som har gjort hva som helst for makt eller penger, som en mann som ikke har tenkt på sitt land, men bare på egen fordel, eller man har trukket ham som en som ønsket å hjemsoke på sine landsmenn de skuffelser han måtte ha lidt på det politiske eller andre felter».

Vidkun Quisling som ung kadett

en Quisling kan dr. Østvedt i et meget veldokumentert avsnitt beriktige tidligere fremstillinger av hvorledes dette skulle ha artet seg: «Men det er (...) fundamentalt galt når det er blitt påstått at Vidkuns far i sitt hjemlige miljø nærmest opptrådte som en hustryann, når det heter i Benjamin Vogts biografi at der «dominerte han situasjonen fullstendig». Dr. Østvedt har kjent prost Quisling personlig - og kan bevitne at noen dominerende hustryann var han ikke: «Han var tvert imot et stillfærende, boksprengt, grunnlært og noe livsfjernt lite menneske, saktmodig som prest og uten evne til å gjøre noe som helst inntrykk på sine menigheter gjennom sine lavmælte prekener».

Men prosten Quisling kom til å øve en retningsbestemmende innflytelse på sønnens krakterdannelse. - Interessante er de opplysninger artikkelen gir om Vidkun Quislings liv mens han bodde i Gjerpen og gikk på den såkalte Skien lærde skole, der han tok sin examen artium i 1905, med hovedkarakteren Særdeles tilfredsstillende. Det er neppe for meget sagt at Quisling var et «skolelys»; enkelte forskere har pekt på hans fabelaktige reseptive evne, men noen egentlig skapende natur var han ikke.

En hovedkilde til kunnskap om Quislings gymnasiedager er hans skolekamerat, rektor Vilhelm Ullmann. Han uttalte som vitne under rettssaken i 1945 bl.a.: Fra skoledagene - og her vil også gjerne tilføye etter skoledagene, like til det siste møte jeg hadde med ham (i januar 1940) - har jeg bare anledning til å kunne tegne det aller beste bilde av Quisling personlig, hans trofaste vennskap og i det hele tatt hans opptræden overfor venner». Dr. Østvedt har selv hatt anledning til å få utdypet de opplysninger rektor Ullmann kom med under rettssaken gjennom personlige samtaler med ham. Når det gjelder karakteristikken av Quisling som en «ganske usædvanlig genert», tilknappet og menneskesky mann, kan rektor

Ullmann tilføye: «Et karaktertrekk som jeg synes jeg kanskje vil fremheve - det kan muligens ha interesse for psykologien - det er at han i grunnen var sterkt genert, og jeg er kommet til det resultat at han led av sterke mindreverdighetskomplekser.

Han var alltid med i gymnasi-esamfunnet, men han deltok praktisk talt aldri i diskusjonene».

Dr. Østvedt drofter også kort de bøker som er skrevet om Vidkun Quisling i dag. Han har interessante opplysninger om den bekjente Ralph Hewins «intervju-teknikk» i forbindelse med arbeidet på «Quisling - prophet without honour»; og om Benjamin Vogts «Mennesket Vidkun og forræderen Quisling» sier han: «(det er) lett å konstatere at sannheten om Quisling ikke er så enkel som man kan få inntrykk av der». Dr. Østvedt påpeker meget riktig det vi alle bør være klar over, nemlig at Quisling var en annen personlighet i 1945 enn den Quisling vi møter i hans yngre dager. Dr. Østvedt mener at hans politiske virksomhet drev ham inn i en bakgate som berøvet ham hans sunne dømmekraft og forte ham inn i forræderiet. «Men meget tyder på at han var en slags forvridd idealist som kom galt ut å kjøre. Den ting står imidlertid fast: For sine venner i gymnasietiden i Skien stod han med god grunn som et ideal, både hva hans personlige karakter og hans evner angår».

- Jeg har prøvet å trekke frem noen hovedpunkter fra en vesentlig studie om en mann som har spilt en skjebnesvanger rolle i norsk historie, skrevet av en forsker som ikke høyer seg med lett-kjøpte påstander, men alltid underbygger sine resultater på omhyggeligste måte. Denne studien rommer naturligvis mer enn det som er skissert her, og enhver som har interesse for såvel rikshistorie som lokalhistorie bør ta den for seg til nærmere studium. Det er den i sannhet verd.

Nå kunne det være meget fristende å behandle de andre artikkelene i dr. Østvedts bok på noenlunde samme måte. Men det ville sprengte alle rammer. Ett er imidlertid sikkert: Slik som boken foreligger, er det meget å hente fra samtlige «profiler», helt fra innledningsartikkelen om «August Cappelen. Mennesket og maleren», over «En korrespondanse fra Wergelandstiden, videre til «Knud Ramshart Ørn. En mesterpedagog», «Simon Olaus Wolff. En stillfærende kunstner», «Torleiv Stadskleiv», «Halfdan Egedius. En av våre unge døde» til «Harald Kihle, Aslaug Vaa, Jon Laurits Quisling og sluttkapitlet om hans sønn, Vidkun Quisling, som er blitt relativt utførlig omtalt ovenfor».

Det er med glede jeg gir boken min varmeste anbefaling.

Vardew

23. mars 1976